

УДК 351.74

Т. В. ШЕВЧЕНКО,

старший викладач кафедри тактичної та тактико-спеціальної підготовки факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-0366-7217>;

О. О. ШИРЯЄВ,

заступник начальника сектору кадрового забезпечення Криворізького відділу поліції Головного управління Національної поліції в Дніпропетровській області

ЮРИДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО ДІЙ У ШТАТНИХ ТА ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ

Подано аналіз нормативної бази Національної поліції та системи МВС в контексті підготовки поліцейських до дій в штатних та екстремальних ситуаціях, а також надано відповідні пропозиції.

Ключові слова: екстремальні умови, екстремальні ситуація, професійна підготовка, психофізіологічні якості, поліцейський, Національна поліція, стрес-фактори.

Постановка проблеми. Останні події в нашій державі довели, що працівники органів Національної поліції України при виконанні своїх обов'язків мають справу з новими загрозами як національній безпеці, так і безпеці громадян. Не виникає сумнівів, що національна поліція повинна оперативно, своєчасно та об'єктивно реагувати на сучасні загрози. Справа ускладнюється тим, що становлення Національної поліції доводиться здійснювати в несприятливих умовах, а саме не тільки в штатних, а ще й в екстремальних умовах, що призводить до збільшення навантаження на особовий склад органів та підрозділів Національної поліції.

Служба в органах поліції є однією з багатогранних та надзвичайно відповідальних видів професійної діяльності, що пред'являє до поліцейського різноманітні вимоги. І, крім того практика правозастосування вимагає нормативного закріплення категорій, які визначають порядок проходження служби в органах Національної поліції. У свою чергу нормативна база МВС України у сфері службової та первинної підготовки приділяє достатню увагу підвищенню рівня знань, умінь та навичок поліцейських, але приділяється недостатня увага способам та методам покращення професійних якостей поліцейських і, як наслідок, страждає ефективність підготовки до дій в штатних, а тим більше у екстремальних ситуаціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зазначити, що дослідження діяльності працівників правоохоронних органів в штатних та екстремальних ситуаціях, вивчали науковці різних сфер, зокрема: педагогічної В. Горайнов, М. Корольчук, С. Кубіцький, Є. Левін, В. Лефтеров, О. Федоренко, Г. Яворська; психологічної О. Охременко, О. Тімченко, М. Чуносів С. Гіренко; юридичної М. Ануфрієв, О. Бандурка, О. Джафарова, Д. Денисюк, С. Кузніченко, О. Синявська, С. Шатрава, І. Власенко.

В той же час, аналіз законодавчої бази та наукової літератури не дає чітких відповідей на питання організації підготовки поліцейських до дій в штатних та екстремальних ситуаціях.

Виклад основного матеріалу.

Аналізуючи сучасне законодавство України та нормативні акти системи МВС України у першу чергу звернутися до наказу МВС України від 26.01.2016 № 50 «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України».

Згідно нього **Службова підготовка** – система заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних **знань, умінь та навичок** працівника поліції з урахуванням специфіки та профілю його службової діяльності.

У свою чергу, відповідно до розділу VI даного наказу навчання з тактичної підготовки передбачає набуття та вдосконалення поліцейськими навичок щодо:

- збирання, узагальнення та аналізу інформації про оперативну обстановку, прогнозування розвитку подій, прийняття раціональних управлінських рішень;
- формування морально-психологічної стійкості до виконання службових завдань в особливих умовах; перевірки документів у підозрілих осіб, доставляння правопорушників до підрозділу поліції, зупинки та огляду транспортного засобу;
- огляду місць можливого перебування осіб, які переховуються від слідства і суду, ухиляються від виконання кримінального покарання;
- дій при виявленні вибухових пристроїв та речовин (у тому числі наркотичних);
- припинення групових порушень публічного (громадського) порядку та масових заворушень;
- затримання правопорушників (у тому числі озброєних, у будинках та на місцевості) як особисто, так і в складі наряду з правомірним застосуванням поліцейських заходів примусу;
- припинення протиправних дій за допомогою вогнепальної зброї, застосування та використання зброї в службовій діяльності (прийняття рішення про застосування та використання вогнепальної зброї, вибір цілі для знешкодження);
- володіння прийомами особистої безпеки в типових та екстремальних ситуаціях, у разі силового припинення протиправних проявів, а також у разі аварій, катастроф та інших надзвичайних ситуацій;
- ефективного застосування основних різновидів спеціальних засобів, які перебувають на оснащенні в органах поліції, та дотримання правил їх експлуатації;
- з інших питань тактичної підготовки, які виникають у процесі службової діяльності.

2. Заняття з тактичної підготовки організовуються та проводяться в навчальних групах за місцем служби, на навчальних зборах з обов'язковим урахуванням покладених на підрозділи поліції завдань та особливостей їх службової діяльності, географічних умов, рівня підготовленості поліцейських, психологічних та морально-ділових якостей, а також досвіду, набутого під час проведення спеціальних операцій.

3. Навчання має бути практично спрямованим (не менше 90 відсотків загального навчального часу з цього виду підготовки) і розрахованим на набуття стійких навичок щодо дій поліцейських у звичайних умовах і в критичних ситуаціях.

Виходячи із вище зазначеного особлива увага у системі професійної підготовки приділяється знанням, умінням та навичкам, однак зовсім не приділяється увага розвитку психофізичних показників, які саме і формують ті самі уміння і навички, які так потрібні поліцейському. Згідно з наказом МОЗ України та Держнаглядодохоронпраці України № 263/121 від 23.09.1994 «Про затвердження Переліку робіт, де є потреба у професійному доборі» при наборі до Національної поліції поліцейському необхідно мати задовільні показники:

1. Сенсомоторні реакції
2. Реакція на об'єкт, який рухається
3. Увага
4. Швидкість переключення уваги
5. Емоційна стійкість та почуття тривоги
6. Агресивність
7. Втома

Отже, необхідно вносити зміни до системи професійної підготовки, а саме вводити програму розвитку саме вищезазначених психофізичних показників в якості рушійних показників для розвитку умінь та навичок, зазначених у розділі VI наказу № 50 МВС України.

У свою чергу поняття «екстремальні умови» в нормативній базі Національної поліції відсутня взагалі. Тобто, присутні згадування, але відсутнє тлумачення.

В нормативних актах системи МВС екстремальні умови згадуються лише у Наказі МВС «Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій» та визначається наступним чином: **Екстремальні умови** – виняткові, особливі, надзвичайні обставини, що загрожують життю і здоров'ю людей, мають вплив стрес-факторів, сприймаються та оцінюються як небезпечні, складні, безвихідні ситуації, унаслідок чого підвищують тривожність, емоційну напруженість, створюють психотравмуючий вплив на психіку людини.

Виходячи із вище зазначеного визначення подібні умови мають місце також і в роботі Національної поліції.

Як показує практика, в екстремальних умовах поліцейський намагається подолати не наслідки екстремальних умов, а вплив стрес-факторів даної екстремальної ситуації.

У свою чергу підготовка до дій в екстремальних ситуаціях, що зазначена у тому ж наказі МВС № 50 повинна розглядати не стільки отримання знань, умінь та навичок, а виробленні у поліцейських стійкості до стрес-факторів екстремальних ситуацій, що б поліцейський зміг їх перебороти та використати набуті на заняттях з професійної підготовки вміння та навичок.

Висновки. Спираючись на вище зазначене ми пропонуємо внести до нормативної бази системи МВС та системи професійної підготовки наступні зміни:

1. Закріпити у нормативних актах програму розвитку та підтримання якісного рівня психофізичних якостей, необхідних поліцейським для виконання своїх професійних обов'язків в якості бази для підтримання умінь та навичок набутих на заняттях з професійної підготовки.

2. Визначити в нормативній базі Національної поліції чітке поняття екстремальних умов та, виходячи із нього, екстремальних ситуацій.

3. Закріпити у нормативних актах методику боротьби та подолання стрес-факторів екстремальних ситуацій як основний чинник ефективного виконання своїх професійних обов'язків та вмілого застосування набутих на заняттях з професійної підготовки вміння та навичок.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 01.04.2019).

2. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Т. П. Мінка (кер. авт. кол.) та ін. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 480 с.

3. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ МВС України від 26.01.2016 № 50 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16> (дата звернення: 01.04.2019).

4. Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій : наказ МВС України від 31.08.2017 № 747 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-17> (дата звернення: 01.04.2019).

5. Про затвердження Переліку робіт, де є потреба у професійному доборі : наказ МОЗ України та Держ. комітету України по нагляду за охороною праці від 23.09.1994 № 263/121 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0018-95> (дата звернення: 01.04.2019).

6. Ануфрієв М. І. Організаційно-правові засади управління безпекою життєдіяльності працівників органів внутрішніх справ України : наук.-практ. посіб. Харків : Ун-т внутр. справ, 1998. 32 с.

7. Бандурка А. М. Генерал милиции советует и предупреждает : учеб. пособие. Харьков : Ун-т внутр. дел, 1998. 256 с.

8. Джафарова О. В. Щодо визначення категорії «Екстремальні умови проходження служби в органах внутрішніх справ» // Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 18 груд. 2015 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2015. С. 73–74.
9. Власенко І. В. Удосконалення професійної підготовки працівників ОВС. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2006. Вип. 35. С. 356–360.
10. Власенко І. В. Проблеми особистої безпеки працівників правоохоронних органів // Проблеми вдосконалення професійної майстерності працівників ОВС в бойовій підготовці : матеріали наук.-практ. конф. (м. Одеса, 31 жовт. 2008 р.) / МВС України, Одес. держ. ун-т внутр. справ. Одеса, 2008. С. 11–13.
11. Шевченко Т. В. Критеріальні дослідження ефективності дій малих оперативних груп / Т.В. Шевченко // Збірник тез доповідей VIII Науково-практичної Конференції «Наукове забезпечення службово-бойової діяльності Національної гвардії України», 30 березня 2017 р. Харків : НАНГУ, 2017. С. 127–130.
12. Шевченко Т. В. Екстремальні умови під час виконання повноважень поліцейськими та їх вплив на гарантування особистої безпеки поліцейського. *Право і суспільство*. 2017. № 2, ч. 2. С. 135–139.

Надійшла до редколегії 04.04.2019

УДК 343.13

О. В. ШПИТКО,

ад'юнкт Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ВЗАЄМОДІЯ ТА КООРДИНАЦІЯ СЛІДЧОГО З ІНШИМИ УЧАСНИКАМИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Автором визначаються аспекти співвідношення понять «взаємодії» та «координації» під час службової комунікації слідчого з іншими учасниками у кримінальному провадженні.

Ключові слова: взаємодія, координація, слідчий, погодженість, кримінальне провадження.

У сучасній науковій літературі немає єдиного розуміння поняття «взаємодії» у кримінальному провадженні. Проблематику підсилює також і неврегульованість цього питання у нормативно-правових актах.

Як філософська категорія, поняття «взаємодія», звичайно вживається для фіксації впливу об'єктів один на одного, їх спільною обумовленістю і породженням одним об'єктом іншого. До основних форм такої взаємодії відносять загальний зв'язок явищ, рух, зміну і функціональну залежність процесів, що відбуваються у навколишньому природному середовищі [1].

У вільній енциклопедії Вікіпедії «взаємодія» визначається як широкий загальний термін, що позначає таку сумісну дію кількох об'єктів або суб'єктів (тіла, елементарної частинки, біологічної істоти, людини, співтовариства), при якій результат дії одного з них впливає на інші, що змінює їхню динамічну поведінку [2].

Ще в одному енциклопедичному виданні зустрічаємо трактування взаємодії як погодженої у часі і місці спільної діяльності, направленої на досягнення загальної мети [3].

А. Е. Луньов визначає взаємодію як форму зв'язку елементів системи, за допомогою якої вони взаємно доповнюючи один одного, створюють умови для успішного функціонування всієї системи в цілому [4, с. 69–70].

А. Е. Жалінський, М. В. Костицький розглядають взаємодію як певний «вид управлінських зв'язків, при яких уповноважені на це органи об'єднують дії ряду інших відомств для вирішення загальних завдань і встановлюють їх доцільність» [5, с. 102].